

УДК 72.03

к.арх. **Онуфрив Я. О.**,

Yaryna.O.Onufriv@lpnu.ua, ORCID: 0000-0003-0261-4738,

к.арх. **Сеньковська Я. Т.**,

Yaryna.T.Senkovska@lpnu.ua, ORCID: 0000-0003-3656-0053

Національний університет «Львівська політехніка»

ДОПОВНЕННЯ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО ОПОРНОГО ПЛАНУ М. ЛЬВОВА ШЛЯХОМ ВИЯВЛЕННЯ НОВИХ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ

Анотація: у визначеній частині міста Львова, а саме в межах його південної ділянки, проаналізовані наявні історичні будівлі та визначені ті, які, на думку авторів статті, слід віднести до переліку пам'яток архітектури. Виявлено нові пам'ятки архітектури в межах розроблення історико-архітектурного опорного плану м. Львова. Уточнено та доповнено перелік інших цінних об'єктів архітектурної спадщини, а саме значної історичної забудови та рядової історичної забудови.

Ключові слова: історичний ареал, історико-архітектурний опорний план, пам'ятки архітектури, автентичність.

Вступ. Станом на сьогодні в Україні вся діяльність, що стосується охорони історичного середовища регулюється в межах національного законодавства, яке сформувалось під впливом міжнародного законодавчого поля, зокрема, Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (ЮНЕСКО) [8]. Попри це, історична забудова міста в процесі еволюції постійно зазнає змін, часто негативних, які, в основному, спричинені недобросовісним відношенням власників та порушенням ними правил реставрації і реконструкції. Тому важливим завданням для історичних міст є постійний моніторинг за станом пам'яток та проведення їх обліку з метою збереження наявних пам'яток історії, архітектури та містобудування. У зв'язку з цим, актуальною проблемою у багатьох містах України та, зокрема, у м. Львові, є розроблення історико-архітектурного опорного плану міста. Історико-архітектурний опорний план трактується як комплексний містобудівний обліково-охоронний документ, що містить узагальнену характеристику об'єктів нерухомої культурної та природної спадщини, їх територій та зон охорони [18].

В Україні практика збереження об'єктів нерухомої культурної спадщини міст має свою тривалу історію зі своїми злетами та падіннями, але вся спадщина, яка до сьогодні є збережена для нащадків – це велика праця численних поколінь: істориків, архітекторів, реставраторів, краєзнавців та

поціновувачів старожитностей [17]. Зокрема, на сьогодні створена інтегрована електронна база даних нерухомих пам'яток України, яка вміщує текстову, графічну інформацію, фотоматеріали (всього близько 17 000 пам'яток, в тому числі 3 700 пам'яток національного значення) [2]. У зв'язку з проблемою реєстрації пам'яток слід зазначити, що спостерігається яскраво окреслена тенденція до зменшення кількості пам'яток, хоча об'єктивно їх число має зростати (триває процес активного виявлення пам'яток, визначення відповідних критеріїв нових – щойно виявлених об'єктів культурної спадщини) [19]. Зокрема, проблемою визначення чітких критеріїв в оцінці архітектурної спадщини активно займаються не тільки в Україні, але й численні світові міжнародні громадські організації і трасти [10].

Таким чином подібні дослідження по виявленню пам'яток архітектури та уточненню відповідних критеріїв нововиявлених об'єктів доповнюють попередні праці, як теоретичні так і практичні, й сприяють збереженню цінного історичного середовища для наступних поколінь.

Матеріали дослідження, що викладені у статті, стосуються розроблення історико-архітектурного опорного плану м. Львова, роботи над яким виконувалися впродовж 2018 року на грантовій основі Інститутом культурної спадщини Всеукраїнської ради з охорони культурної спадщини України на замовлення Управління охорони історичного середовища Львівської міської ради із залученням місцевих львівських архітекторів, науковців та реставраторів. Згідно існуючої методики історико-архітектурної оцінки забудови, яка передбачає проведення наукової інвентаризації будівель і споруд досліджуваного терену з виділенням пам'яток архітектури, об'єктів культурної спадщини, фонові та дисгармонійної забудови [5], були проведені дослідження забудови в межах південної ділянки міста Львова та визначені нововиявлені пам'ятки архітектури, значна історична забудова та рядова історична забудова.

Метою даного дослідження є уточнення критеріїв для оцінки і визначення пам'яток архітектури та містобудування в межах історичного ареалу міста і доповнення їхнього переліку [15]. На прикладі м. Львова розглядаються підходи до виявлення пам'яток архітектури, значної історичної забудови та рядової історичної забудови.

Основні результати дослідження. Межі історичного ареалу міста¹ Львова були затверджені 2005 рішенням Львівської міської ради [12] і попередній перелік пам'яток потребував моніторингу та доповнення. Значна кількість об'єктів раніше не була врахована, а сьогодні вони потребують захисту та

¹ Історичний ареал населеного місця - частина населеного місця, що зберегла об'єкти культурної спадщини і пов'язані з ними розпланування та форму забудови, які походять з попередніх періодів розвитку, типові для певних культур або періодів розвитку [3]

збереження. Це пов'язано із підвищенням інтересу до історичного середовища та більш бережливим ставленням до нього. Тут варто зазначити, що сьогодні мешканці міста в основному орієнтовані на забезпечення утилітарних потреб, а архітектура розглядається лише в аспекті практичних та функціональних задач. Як наслідок постає питання майбутньої естетики та ступеня збереженості української архітектури, зокрема у м. Львові [4]. Але водночас реставрація цінних об'єктів та пристосування їх для потреб сьогодення є необхідною умовою їхнього фізичного та морального збереження. Реалізація нових функцій у пам'ятках архітектури вимагає низки завдань, зокрема: «дослідження архітектурного об'єкта в природі; виявлення нового змісту архітектурного комплексу чи його окремих частин; розробка проекту реставрації пам'ятки архітектури; розробка проекту пристосування пам'ятки архітектури; реалізація проектів реставрації та пристосування пам'ятки в природі» [9]. Таким чином попередньо досліджені пам'ятки архітектури та впорядкування об'єктів культурної спадщини дасть можливість ефективніше виконати завдання збереження архітектурної спадщини у Львові.

Водночас із необхідністю охорони окремих пам'яток архітектури та ансамблів, виникає необхідність зберегти фонову забудову, що сприяє збереженню автентичності місця. Якщо звернутися до поняття «автентичність», то сьогодні його часто застосовують у сфері архітектурних та містобудівних наукових досліджень. Це поняття є широке і багатогранне, тому є значна кількість варіацій його інтерпретації. У сфері реставрації поняття автентичності в законодавчих і нормативних документах уживається як критерій визначення цінності пам'ятки та в контексті вимог до її реставрації, але конкретної дефініції на даний момент не введено у законодавчу базу чи нормативну літературу. Виникає питання, що саме називати автентичністю чи первісний стан об'єкту чи також враховувати необхідно і подальші часові нашарування? [16]. Це питання турбує реставраторів і вони також активно обговорювалися під час дискусій та круглих столів присвячених даному дослідженню, після котрих і приймалося рішення включення певних об'єктів в ряд пам'яток архітектури. Також важливим аспектом на який необхідно звертати увагу сьогодні, є роль українських міст та цілих регіонів у світовій культурній інтеграції. Тут виникає питання яким чином архітектура українських міст зберігає свою ідентичність в межах європейської архітектури [20].

Раніше спеціалісти у сфері містобудування та охорони пам'яток архітектури зосереджувалися на окремих архітектурних спорудах та ансамблях. Сьогодні ж виникла потреба сконцентруватись на великих просторових системах. Поняття «пам'ятка архітектури», відповідно до сучасних підходів, не обмежується рамками окремої споруди, а розглядається як складова

історичного архітектурно-просторового середовища в межах містобудівельних та ландшафтних комплексів [13]. Також слід зазначити, що «на відміну від пам'ятки, що є категорією одиничною й нединамічною, об'єкт спадщини — частина цілісної системи спадщини, що розвивається. Таким чином, щодо спадщини маємо два різноспрямованих часових вектора, причому більшого розповсюдження отримує розуміння спадщини як основи сучасних культурних процесів у суспільстві» [7]. Тому, під час проведення дослідження, увага також зосереджувалася на збереженні планувальної структури як важливої частини міської тканини, яка відображала різночасові надбання, традиції та принципи планування міста та його окремих районів, які, в свою чергу, включали у свою структуру окремі пам'яткоохоронні об'єкти та ансамблі. У поняття збереження планувальної структури та конкретних об'єктів були покладені: співвідношення об'єкта з середовищем (гармонійність із середовищем), виразні стильові ознаки того чи іншого часу, методи та принципи формування міського середовища.

В межах історичного ареалу було здійснено умовний поділ території на сектори для ефективної оцінки забудови. Авторами, в рамках розроблення історико-архітектурного опорного плану Львова, було здійснено дослідження південної ділянки історичного ареалу міста та виявлено ряд будівель, які пропонуються до внесення у перелік пам'яток архітектури місцевого значення (рис. 1). Для визначення пам'яток архітектури застосовувалися такі **критерії: автентичність, значимість будівлі у розвитку архітектури міста, твір відомого архітектора** [6], **гармонійне співвідношення об'єкта з середовищем, виразні стильові ознаки того чи іншого часу**. Необхідно також було врахувати **важливі функції для певного етносу**, оскільки історично склалося, що Львів був та залишається багатонаціональним містом. Певні об'єкти підкреслюють мультикультурну спадщину та прогрес. Також в процесі натурних обстежень було виявлено значні та рядові історичні будівлі (наприклад, об'єкт який втратив автентичні архітектурні риси, але в ньому функціонують збережені механізми та пристрої, які набули статусу пам'ятки техніки).

Згідно із ДБН Б.2.2-3:2012. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту [18]: до значних історичних будівель відносяться будинки і споруди, що мають художню та історичну цінність і є характерними для конкретного історичного населеного місця; до рядових історичних будівель належить традиційна масова забудова історичної частини населеного місця, що фіксує історичне розпланування і є за своїм масштабом і архітектурою органічною складовою історичного середовища. Дані пункти були використані при дослідженні будівель.

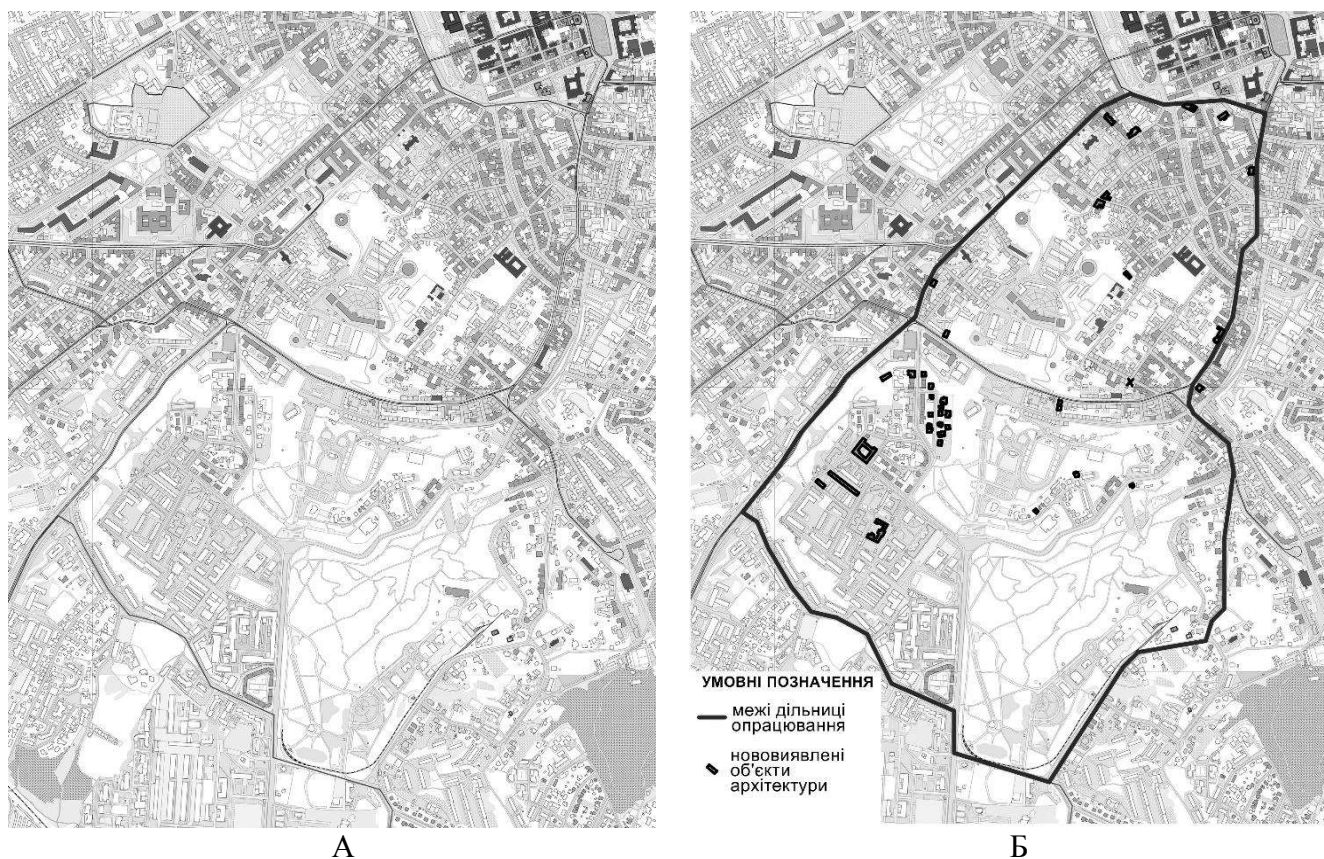

Рис.1. Опрацювання історико-архітектурного опорного плану південної дільниці історичного ареалу міста Львів: А – наявні напрацювання спеціалістів Управління історичного середовища ЛМР м. Львова та Підприємства об'єднання громадян "Інститут культурної спадщини" всеукраїнської ради з охорони культурної спадщини України; Б – авторські напрацювання (Онуфрив Я.О., Сеньковська Я.Т.)

В результаті проведених натурних обстежень південної дільниці історичного ареалу Львова було запропоновано віднести до переліку нововиявлених пам'яток архітектури місцевого значення 9 об'єктів архітектури різного функціонального призначення (табл. 1).

Також результатом дослідження стало виявлення 11 будівель, які слід віднести до значної історичної забудови, та 5 будівель, що належать до рядової історичної забудови.

Таблиця 1.

Перелік нововиявлених пам'яток архітектури місцевого значення*

№	Тип будинку (за функціональним призначенням)	Адреса (Назва вулиці)	Період спорудження	Архітектурний стиль	Пам'ятка архітектури, містобудування чи історії	Значення пам'ятки
1	Громадська споруда (Львівський коледж легкої промисловості; колись тут був вхід до пасажу Міколяша)	Вороного, 6	1905	Неокласицизм	Архітектури	Місцевого

2	Громадська споруда (церква і монастир)	Ів. Франка, 56	1882-1884	Неороманський стиль	Архітектури (арх. Сильвестр Гавришкевич)	Місцевого
3	Громадська споруда (кол. вілла Зигмунта Дронговського)	Ів. Франка, 73	1888	Французький неоренесанс	Архітектури (арх. Альфред Каменобродський)	Місцевого
4	Житловий будинок (на першому поверсі ресторан)	Героїв майдану (Гвардійська), 4	1905-1906	Неороманський	Архітектури (арх. Кароль Скавінський)	Місцевого
5	Господарська споруда (частина комплексу трам.депо)	Братів Тимошенків, 4	Поч. XX ст.	Історизм	Архітектури (вірогідно арх. М. Лужецький або А. Каменобродський)	Місцевого
6	Житловий будинок	Героїв майдану (Гвардійська), 3	Поч. XX ст.	Функціоналізм	Архітектури	Місцевого
7	Вілла	Дзіндри, 7	1930-ті рр.	Історизм	Архітектури	Місцевого
8	Будинок садівника і оранжерея	Стрийський парк	Кін. XIX – поч. XX ст.	Історизм	Архітектури	Місцевого
9	Житловий будинок	Вітовського, 33	1912–1913 рр.	Неоготика	Архітектури (арх. Станіслав Дец)	Місцевого

* таблиця складена згідно досліджень авторів статті, а також аналізу публікацій [1], [11]

Пропоновані пам'ятки архітектури місцевого значення, значні та рядові історичні будівлі були проаналізовані на предмет приналежності до того чи іншого стильового напрямку. В результаті аналізу встановлено, що більшість пропонованих нововиявлених пам'яток відносяться до періоду кін. XIX- поч. XX століття і виконані у дусі історизму з використанням елементів різних стилів: романського стилю, готики, ренесансу та класицизму. Серед проаналізованих значних історичних будівель виявлені будівлі, які відносяться як до історизму, так і до функціоналізму. Серед рядових історичних будівель переважають об'єкти в стилі історизм, які не вирізняються за своїм масштабом і архітектурою.

Висновок. У процесі дослідження було уточнено критерії оцінки та визначено нові пам'ятки архітектури в межах південної ділянки міста Львова.

Проведені дослідження були враховані при розробці історико-архітектурного опорного плану міста та доповнили список наявних пам'яток культурної спадщини Львова. Попередні слухання щодо пропозиції нового

опорного плану відбулися у листопаді 2018. Були внесені певні зауваження та рекомендовано віддати на доопрацювання і з подальшим представленням.

Бібліографічний список:

1. Архітектура Львова: Час і стилі. XIII-XXI ст., 2008. Упорядник і науковий редактор Ю.О. Бірюльов. Львів: Центр Європи, 720 с. ISBN 978-966-7022-77-8
2. Бондарева І.М., Клімушко Н.А., Булах Б.В. Створення й ведення інтегрованої бази даних нерухомих пам'яток містобудування та архітектури України національного та місцевого значення. Матеріали VII Міжнародної науково-технічної конференції «Новітні комп'ютерні технології (15-18.09.2009)». К.: Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 2009, С.23-24.
3. Верховна Рада України, 2003. Закон України про охорону культурної спадщини. [Документ № 1805-III, поточна редакція від 25.01.2019, чинний від 01.01.2002]. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
4. Гнатюк Л.Р., Шишлакова Г.О. Засадничі риси формотворення естетичного середовища української архітектури XX-XXI ст. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, Випуск 28, 2011, С.45-50.
5. Історико-містобудівні дослідження Одеси: [монографія] / В. І. Тимофієнко, В. В. Вечерський, О. М. Сердюк, Т. А. Бобровський; за ред. В. Вечерського; М-во культури і туризму України, Держ. служба з питань нац. культур. спадщини, НДІ пам'яткоохорон. дослідж. – Київ: Фенікс, 2008. – 157 с.
6. Кабінет Міністрів України, 2001. Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. [Документ № 1760-2001-п, поточна редакція від 29.09.2016, підстава - 626-2016-п]. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1760-2001-п>
7. Кондель-Пермінова Н. Збереження архітектурно-містобудівної спадщини України у контексті розвитку міст / Н. Кондель-Пермінова // Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини. - 2009. - Вип. 6. - С. 92-116. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spdr_2009_6_9
8. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Документ 995_089, чинний, поточна редакція — Ратифікація від 04.10.1988, підстава - 6673-XI. Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), 1972 [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089
9. Лесик О. Принципи реставрації пам'яток архітектури. Традиції та новаторство. / О. Лесик // Українська академія мистецтва. - 2013. - Вип. 21. - С. 97-103.
10. Литвинова О.Г., Романова Л.С. Зарубежный опыт сохранения историко-культурного наследия. Весник Томского государственного архитектуно-строительного университета, № 1, 2009, С.74-92.

11. Львів: туристичний путівник, 2004. Упорядник і науковий редактор Ю.О. Бірюльов. Львів: Центр Європи, 516 с. ISBN – 966-7022-09-9
12. Львівська міська рада, 2005. Рішення 1311. Про затвердження меж історичного ареалу та зони регулювання забудови міста Львова. [Електронний ресурс] Режим доступу: [https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/\(SearchForWeb\)/458C3574D578DE2DC22570F5004FFF5D?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/(SearchForWeb)/458C3574D578DE2DC22570F5004FFF5D?OpenDocument)
13. Мещеряков В. В. Державне регулювання у сфері охорони історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури: до питання визначення понять та особливостей їх застосування / В. В. Мещеряков // Ефективність державного управління. - 2013. - Вип. 37. - С. 271-277. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2013_37_38
14. Онуфрив Я.О., Сеньковська Я.Т., 2018. Виявлення пам'яток архітектури в межах південної ділянки історичного ареалу міста Львова. Матеріали доповідей Комісії архітектури та містобудування НТШ (28-29 березня 2018р.), Львів, С. 43-44.
15. Перелік пам'яток архітектури та містобудування, історії м. Львова (оновлено 10.01.2019) [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/pamiatky-lvova/2477-perelik-pamiatok-arkhitektury-mistobuduvannia-istorii-mystetstva-ta-arkheolohii>
16. Пلامеницька О.А., Мойсеєнко З.В., 2014. Автентичність і достовірність: концепт і проблема архітектурної реставрації. Архітектурний вісник КНУБА. К.: КНУБА, 2014, С. 83-92.
17. Прибега Л. З історії охорони та реставрації пам'яток архітектури Києва / Л. Прибега // Українська академія мистецтва. - 2010. - Вип. 17. - С. 143-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2010_17_19
18. Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту: ДБН Б.2.2-3:2012. [Чинний від 2012-10-01]. – К.: Держбуд України, 2012, 21 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-1026>
19. Титова О.М. Деякі актуальні питання збереження культурної спадщини України / О.М. Титова // Праці Центру пам'яткознавства: Зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 16. — С. 5-10.
20. Хілько Н. О. Архітектурно-містобудівна спадщина Чернівців Австрійського та Румунського періоду (друга половина XIX - 30-ті роки XX ст.) / Н. О. Хілько // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. - 2011. - Вип. 26. - С. 91-96. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2011_26_16

Аннотация

К. арх. Онуфрив Я.О., к. арх. Сеньковская Я.Т., Национальный университет «Львовская политехника».

Дополнения историко-архитектурного опорного плана города Львова путем выявления новых памятников архитектуры.

В определенной части города, а именно в пределах его южного участка, проанализированы имеющиеся исторические здания и определены те, которые, по мнению

авторов статьи, следует отнести в список памятников архитектуры. Обнаружены новые памятники архитектуры в пределах разработки историко-архитектурного опорного плана г. Львов. Уточнен и дополнен перечень других ценных объектов архитектурного наследия, а именно значительной исторической застройки и рядовой исторической застройки.

Ключевые слова: исторический ареал, историко-архитектурный опорный план, памятники архитектуры, автентичность.

Annotation

Ph.D. architecture Onufriv Y. O., Ph.D. architecture Senkovska Y. T., Lviv Polytechnic National University.

Supplementation of the historic-architectural Lviv master plan due to the discovery of new architectural monuments.

A number of Ukrainian cities, including Lviv, faced both problems: the lack of the historical-architectural key plan and undefined boundaries of the historic area. The problem is also the chaotic development of the historical environment and the cities' loss of their valuable objects and ensembles, as well as architectural and urban planning monuments. This leads to the loss of the identity of Ukrainian cities. That is why the development of the historical-architectural key plan of the city of Lviv is so relevant and necessary at the present time.

The main tasks were: to streamline the objects of cultural heritage, to clarify the boundaries of the city's historical area, and to supplement the list of architectural and urban planning monuments. In the future, the urgent need is to preserve the architectural and urban planning monuments as well as their perception in the historic environment.

Also, the article deals with the changes of the evaluation criteria of architectural monuments, in particular both the need to preserve the background buildings, which helps to keep the authenticity of the site and to preserve the planning structure as the important part of urban fabric, which reflect the timeshares, traditions and principles of the urban planning. In modern theory, the concept of the architectural monument is considered as an integral part of the historical architectural and spatial environment within the boundaries of urban and landscape complexes and it was necessary to follow this concept.

Another important task for the city is the continuous monitoring of the architectural and urban planning monuments' state and their registration aimed to preserve existing monuments of history and other valuable objects.

During this research in Lviv city certain part, namely its southern section, the existing historical buildings have been analyzed. A few of the discovered architectural objects have been proposed by the authors of the article for their further inclusion into the list of historical architectural monuments. New architectural monuments within the framework of Lviv city historic-architectural key plan development have been discovered. The list of architectural heritage objects, namely significant historical buildings and ordinary historical buildings, has been updated and supplemented. Keywords: historical area, historic-architectural key plan, architectural monuments, authenticity.